

บทที่ ๖

การพัฒนาทักษะการเขียน

การเขียนเป็นการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ของผู้ส่งสารออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมานั้นเริ่มต้นจากการเขียนประโยคหลาย ๆ ประโยคให้ต่อเนื่องกัน จนมีความยาวหลาย ๆ บรรทัด จนเป็นเรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ เรื่องราวดังกล่าวจึงต้องประกอบไปด้วยย่อหน้าหลาย ๆ ย่อหน้า เพื่อให้เนื้อเรื่องมีสาระครบถ้วนสมบูรณ์ สาระสำคัญของการนำเสนอในบทนี้ แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น ๒ ประเด็น ได้แก่ การเขียนย่อหน้า และการสรุปความ

การเขียนย่อหน้า

ย่อหน้า หรือ อนุเฉท คือ ข้อความตอนหนึ่งที่ประกอบด้วยประโยคหลาย ๆ ประโยคที่เรียบเรียงแล้วมารวมกัน โดยมีความคิดหลัก หรือใจความสำคัญเพียงใจความเดียว และมีประโยคขยายความ เพื่อขยายความคิดหลักหรือใจความสำคัญให้มีความชัดเจนสมบูรณ์ขึ้น

โดยทั่วไปงานเขียนร้อยแก้วทุกประเภท มักจะแบ่งเนื้อหาออกเป็นย่อหน้า งานเขียนหนึ่งเรื่องจะประกอบไปด้วยย่อหน้าหลาย ๆ ย่อนำนามาเรียงต่อกันเพื่อให้เนื้อหาสัมพันธ์กัน เมื่อผู้เขียนเริ่มต้นเขียนข้อความบรรทัดแรกของแต่ละย่อหน้า จะต้องย่อหน้าเข้าไปทางขวามือ เพื่อให้เป็นที่สังเกต เมื่อต้องการจะขึ้นประเด็นใหม่ต่อไป ก็ต้องย่อหน้า เป็นเช่นนี้ไปจนจบเรื่อง ซึ่งในย่อหน้าหนึ่ง ๆ ไม่อาจกำหนดความสั้น - ยาวของเนื้อหาได้ว่ามีกี่บรรทัด ขึ้นอยู่กับความคิดและความมุ่งหมายของผู้เขียน

ความสำคัญของย่อหน้า

งานเขียนจะต้องประกอบไปด้วยย่อหน้าหลาย ๆ ย่อนารวมกัน ย่อหน้าจึงเป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งย่อหน้าที่ดีย่อมมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้เขียนและผู้อ่านได้รับประโยชน์ดังนี้

๑. ช่วยให้ผู้อ่านจับประเด็นหรือใจความสำคัญได้ง่าย ใน ๑ ย่อหน้าจะมีความคิดสำคัญต้องการเสนอเพียง ๑ ประเด็นเท่านั้น ผู้อ่านสามารถหาใจความสำคัญได้
๒. ช่วยให้ผู้อ่านติดตามเรื่องได้สะดวก ย่อหน้าทำให้ผู้อ่านมีโอกาสที่จะพิจารณาเนื้อหาในย่อหน้าก่อน เพื่อจะได้ติดตามเนื้อหาในหน้าต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง
๓. ช่วยให้ผู้อ่านได้พักสายตาและความคิด ข้อเขียนที่ประกอบด้วยเนื้อหาและข้อมูลจำนวนมาก เมื่อนำไปเรียงต่อกัน จะทำให้ผู้อ่านไม่สบายตาขณะอ่านทำให้สับสนว่าผู้เขียนต้องการส่งความประเด็นใดบ้าง
๔. ช่วยจำกัดขอบเขตของเนื้อหา เนื่องจากในหนึ่งย่อหน้า จะมีใจความสำคัญหรือประเด็นการนำเสนอเพียง ๑ ประเด็น ผู้เขียนสามารถกำหนดการเขียนไม่ให้หลงประเด็น และสามารถควบคุมการเขียนและเรียบเรียงข้อมูลได้อย่างสะดวก

องค์ประกอบของย่อหน้า

ย่อหน้าแต่ละย่อหน้าประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๒ ส่วน คือ

๑. **ความคิดสำคัญ (Main Idea) หรือประโยคใจความสำคัญ (Topic Sentence) ในย่อหน้านั้น ๆ** จะมีความคิดสำคัญเพียงประการเดียวเท่านั้น

ความคิดสำคัญ หมายถึง ความคิดที่ผู้เขียนมุ่งเสนอต่อผู้อ่านเพื่อแสดงว่า ผู้เขียนมีความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างไร

๒. ประโยคขยายความ (Supporting Sentence) คือ ประโยคที่มุ่งขยายความหรือให้รายละเอียด ความคิดสำคัญ หรือประโยคใจความสำคัญให้เข้าใจแจ่มชัดยิ่งขึ้น ตามปกติประโยคขยายความจะมีจำนวน มากกว่าประโยคใจความสำคัญ แต่จะมีจำนวนเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้เขียนว่าจะต้องการขยายความให้ละเอียด ชัดเจนเพียงใด

ตำแหน่งใจความสำคัญ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าย่อหน้าจะต้องประกอบไปด้วยใจความสำคัญที่มักจะปรากฏในประโยคเพียง ๑ ประโยค และส่วนขยายใจความสำคัญ ในแต่ละย่อหน้าจึงอาจพิจารณาจากตำแหน่งของประโยคใจความสำคัญ ได้เป็น ๕ รูปแบบดังนี้

๑. ประโยคใจความสำคัญอยู่ตอนต้นย่อหน้า การเขียนย่อหน้าวิธีนี้นับว่าง่ายและสะดวกที่สุดเหมาะ สำหรับผู้ที่เริ่มฝึกเขียนย่อหน้า เนื่องจากประโยคของตำแหน่งใจความสำคัญที่วางไว้ต้นย่อหน้าจะทำให้ผู้เขียน ระลึกอยู่เสมอว่ากำลังเขียนเรื่องอะไร ทั้งยังให้ผู้อ่านทราบทันทีว่าความคิดสำคัญที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอคือ เรื่องใด การเขียนย่อหน้ารูปแบบนี้จะวางใจความสำคัญไว้ที่ต้นย่อหน้า และใช้ประโยคขยายความเขียนขยาย ความต่อเนื่องไปตามลำดับ เช่น

ในการเรียนการสอนที่มีความหมายนั้น ผู้เรียนต้องสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ผู้เรียนควรได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่เรียนด้วยว่ามีคุณค่า ดังนั้นครูผู้สอน ควรได้คำนึงถึงการสร้างความตระหนักให้แก่ผู้เรียนด้วย เพื่อจูงใจและสร้างสำนึกให้เขาเห็นความสำคัญและ ประโยชน์จากสิ่งที่เรียน ไม่ใช่เพียงเรียนเพื่อรู้ เรียนเพื่อสอบ หรือเรียนเพราะหลักสูตรกำหนดให้เรียน การ กระทำดังกล่าวก็นับว่าเปล่าประโยชน์ จัดเป็นความสูญเปล่าทางการศึกษา และผู้เรียนก็จะตกอยู่ในภาวะที่ว่า “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด”

(อัจฉรา ชิวพันธ์, ๒๕๕๖: ๓๓)

๒. ประโยคใจความสำคัญอยู่กลางย่อหน้า การเขียนย่อหน้ารูปแบบนี้เริ่มต้นด้วย การขยายความ โดยการให้รายละเอียดหรือตัวอย่างแล้วจึงสรุปด้วยประโยคใจความสำคัญไว้ที่กลางย่อหน้า ต่อจากนั้นจึงขยายความเสริมเพื่อให้เนื้อหาสาระในย่อหน้านั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การเขียน ย่อหน้ารูปแบบนี้เขียนยากกว่าวิธีอื่น เนื่องจากว่าผู้เขียนจะต้องระวัง ไม่เขียนส่วนขยายในตอนต้นและ ตอนท้ายของย่อหน้าให้ออกนอกเรื่อง จึงไม่ค่อยมีผู้นิยมเขียน และผู้อ่านอาจจะหาประโยคใจความสำคัญได้ ยากกว่าวิธีอื่น เช่น

อาหารทุกชนิดมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน การรับประทานมากเกินไปก็ย่อมไม่เกิดผลดีต่อ ร่างกาย สำหรับสาหร่ายนั้นก็มีข้อควรระวังในการบริโภคเช่นเดียวกัน เนื่องจากสาหร่ายทะเลเองเป็นพืชที่มี ไอโอดีนสูงหากได้รับมากเกินไปจะทำให้ต่อมไทรอยด์ทำงานผิดปกติได้ และการที่สาหร่ายเป็นพืชที่สามารถ เก็บเกี่ยวได้จากท้องทะเล ธรรมชาติ หรือจากฟาร์มเลี้ยงสาหร่าย ดังนั้นน้ำที่สาหร่ายเจริญเติบโตอยู่นั้นควรมี ความสะอาดเพียงพอ และไม่มีโลหะหนักที่เป็นอันตรายตกค้าง จึงต้องซื้อจากผู้ผลิตที่น่าเชื่อถือและมีมาตรฐาน ตรวจสอบได้

(สุรางค์รัตน์ คัมภีร์ยรส, ๒๕๕๖: ๙๓)

๓. ประโยคใจความสำคัญอยู่ท้ายย่อหน้า การเขียนย่อหน้ารูปแบบนี้ ผู้เขียนต้องการ เน้นย้ำความคิดสำคัญไว้ตอนท้าย โดยเริ่มต้นขยายความโดยการให้รายละเอียด หรือตัวอย่างนำมาก่อนแล้วจึง ปิดท้ายด้วยการสรุปเป็นประโยคใจความสำคัญวางไว้ท้ายย่อหน้า การทำเช่นนี้จะช่วยให้ผู้อ่านจับใจความ สำคัญได้ง่าย เช่น

ในสมัยก่อนเรายังไม่มีพิมพ์ดีด ยังไม่มีเครื่องไม้เครื่องมือที่จะใช้พิมพ์แทนการเขียน ดังนั้นจึงต้องอาศัยการเขียนของแต่ละบุคคลในการสมัครเข้ารับราชการซึ่งสมัยนั้นมักจะเป็นผู้ชายทั้งสิ้น ผู้เขียนได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมาศดิมมนตรีซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ หรือในปัจจุบันตำแหน่งนี้ก็คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านได้ใช้การคัดลายมือเป็นส่วนหนึ่งของการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ซึ่งสมัครเข้ารับราชการในตำแหน่งเสมียน เนื่องจากท่านมีความเห็นว่าผู้ที่ทำงานในตำแหน่งนี้ต้องมีหน้าที่เกี่ยวกับการเขียนคัดลอกหนังสือ จึงต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ ความรอบคอบและคัดด้วยลายมือที่ประณีต เรียบร้อย ผลงานการคัดลายมือ เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงบุคลิกภาพภายในการทำงานของผู้นั้นว่ามีความละเอียด รอบคอบในการทำงานมากน้อยเพียงใด

(อัจฉรา ชิวพันธ์, ๒๕๕๖: ๕๗-๕๘)

๔. ประโยคใจความสำคัญอยู่ตอนต้นและท้ายย่อหน้า การเขียนย่อหน้ารูปแบบนี้ จะวางประโยคใจความสำคัญไว้ต้นย่อหน้าก่อน แล้วจึงเขียนขยายความให้ได้เนื้อหาสาระครบถ้วน หลังจากนั้นจึงปิดท้ายย่อหน้าด้วยการเน้นย้ำความคิดสำคัญที่ต้องการนำเสนออีกครั้ง ประโยคใจความสำคัญทั้งสองประโยคจะเขียนด้วยถ้อยคำที่เหมือนกันก็ได้ แต่ส่วนมากผู้เขียนจะใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกัน การเขียนย่อหน้าวิธีนี้นับว่าดีที่สุด เพราะช่วยเน้นความคิดสำคัญของย่อหน้าให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

การเรียบเรียงที่ดีมาจากการลำดับเนื้อหา ลำดับความคิดเป็นระเบียบ การใช้ภาษาให้ตรงกับเนื้อหา ตรงกับความคิดที่ลำดับไว้ดีแล้ว ย่อมทำให้เป็นภาษาที่เรียบเรียงดีส่วนหนึ่ง การลำดับคำในประโยค และการเลือกใช้คำที่ถูกต้อง เป็นการเรียบเรียงดีในระดับประโยค การเขียนประโยคเชื่อมต่อกันให้มีความสัมพันธ์แบบต่าง ๆ เช่น บรรยายรายละเอียด บอกลำดับขั้นตอน เชื่อมโยงกันในเชิงเหตุและผล อ่างกับสรุป แยกเนื้อหาออกเป็นหัวข้อเป็นประเภท เหล่านี้เป็นเรื่องการเรียบเรียงความคิด ซึ่งภาษาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เช่น การใช้บุพบทเชื่อมคำใช้คำสันธานเชื่อมประโยค การต่อประโยคยาวออกเป็นประโยคสั้นสอง หรือสามประโยค การรวบประโยคย่อย ๆ เข้าเป็นประโยคเดียว การทำให้เกิดน้ำหนักที่ **ไ ก ล้ เ คี ย ง กั น ร ะ ห ว ่า ง ห นั ว ย ภา ษา ใน ร ะ ดั บ ป ะ ร โย ค** ย่อหน้า หัวข้อ บท ก็เป็นการเรียบเรียงที่ดี

(ปรีชา ช่างขวัญยืน, ๒๕๔๘: ๑๘)

๕. ย่อหน้าที่ไม่ปรากฏประโยคใจความสำคัญ ย่อหน้ารูปแบบนี้ผู้เขียนจะแฝงความคิดสำคัญไว้ในย่อหน้า ดังนั้นจึงไม่ปรากฏประโยคใจความสำคัญอย่างชัดเจน ผู้อ่านจะต้องอ่านอย่างตั้งใจและทำความเข้าใจว่าย่อหน้านั้นผู้เขียนต้องการเสนอความคิดเรื่องใดเป็นสำคัญ เช่น

มีโอกาสไปเที่ยวเมือง “น่าน” จังหวัดที่หลายคนถามว่ามีอะไรให้เที่ยว ยิ่งกว่านั้นบางคนถามว่าอยู่ภาคไหน ฉันทิ้ม...และบอกว่าจะกลับมาเล่าให้ฟัง ๓ วัน ๒ คืน ที่นั่นฉันเหมือนได้หยุดเข้มนาฬิกาหรือหากมันเดินก็คงเดินแบบอ้อยอิ่งที่สุด “วัด” คือ สถานที่ที่พบได้ทุกสี่แยก แม้อายุหลายร้อยปีแล้วแต่ทุกวัดยังคงความสวยงามและมีพระสงฆ์ปฏิบัติธรรมอยู่เหมือนครั้งเก่าก่อน ฉันทิ้งจักรยานลัดเลาะไปทั่วเมือง เก็บทั้งภาพและความรู้สึกที่ดีของที่นี่ไว้ และบอกตัวเองว่าวันหนึ่งจะกลับมาหยุดเวลาที่ “น่าน” อีกครั้ง

(บันทึกไว้ในใจ, ๒๕๔๙: ๑๕)

เมื่อพิจารณาข้อความทั้งย่อหน้าแล้ว จะเห็นว่าไม่สามารถสรุปได้ว่าประโยคใดเป็นประโยคใจความสำคัญของย่อหน้า และวางอยู่ ณ ตำแหน่งใด ดังนั้นผู้อ่านต้องสรุปความเองว่าอะไรคือใจความสำคัญของย่อหน้านี้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว ใจความสำคัญของย่อหน้านี้น่าจะเป็นความประทับใจที่มีต่อเมืองน่าน

กลวิธีการขยายใจความสำคัญในย่อหน้า

ในการเขียนย่อหน้านั้น เมื่อกำหนดความคิดสำคัญ หรือใจความสำคัญที่จะเขียนได้แล้ว ใจความสำคัญนั้นอาจจะปรากฏเป็นประโยคใจความสำคัญที่ชัดเจน หรือเป็นเพียงขยายความต่อกัน เพื่อให้ได้เรื่องราวครบถ้วน เป็นย่อหน้าที่สมบูรณ์ กลวิธีขยายใจความสำคัญทำได้หลายวิธีดังนี้

๑. การให้คำจำกัดความ เป็นการอธิบายความหมายของคำ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในเนื้อเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจตรงกัน นอกจากนี้ยังรวมถึง การอธิบายขอบเขตของความหมายของเรื่องอีกด้วย การขยายความด้วยวิธีนี้มักจะมีอยู่ในช่วงต้นของเรื่อง

๒. การอธิบายให้รายละเอียด เป็นการเขียนอธิบายหรือบรรยายลักษณะของสิ่งต่าง ๆ สถานที่ หรือการลำดับเหตุการณ์ ตลอดจนเนื้อหาที่ต้องการให้รายละเอียดเพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๓. การให้เหตุผล อาจเริ่มด้วยผลไปหาเหตุ กล่าวคือการวางส่วนที่เป็นผลไว้ตอนต้นของย่อหน้า แล้วตามด้วยสาเหตุที่ทำให้เกิดผลนั้น หรือกล่าวถึงสาเหตุก่อนแล้วจึงสรุปผลเป็นประโยคใจความสำคัญไว้ท้ายหน้า การเขียนขยายความในลักษณะนี้มักจะใช้ในการเขียนแสดงความคิดเห็น หรือวิเคราะห์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง สิ่งที่สำคัญคือต้องเขียนให้เหตุและผลสอดคล้องกันอย่างแท้จริง

๔. การยกตัวอย่าง เป็นการยกตัวอย่างมาประกอบใจความสำคัญ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจหรือเห็นด้วยกับเรื่องที่เขียน ตัวอย่างที่ยกมาต้องตรงตามเนื้อเรื่อง ไม่ควรยากหรือซับซ้อนเกินไป และต้องสนับสนุนใจความสำคัญ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจ

๕. การเปรียบเทียบ วิธีนี้มักใช้กับเรื่องที่เข้าใจยาก ในการเปรียบเทียบอาจจะเปรียบเทียบในลักษณะอุปมาโวหารหรือยกเป็นอุทาหรณ์ เปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่าง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ง่ายและชัดเจนขึ้น

ลักษณะของย่อหน้าที่ดี

ย่อหน้าที่ดี คือย่อหน้าที่สื่อความคิดของผู้เขียนได้อย่างชัดเจน ดังนั้นย่อหน้าที่ดีจึงควรมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. มีเอกภาพ คือ มีความคิดสำคัญ หรือใจความสำคัญเพียงประการเดียว ในขณะที่ประโยคขยายจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเป็นเรื่องเดียวกันกับใจความสำคัญของย่อหน้านั้น หากมีใจความสำคัญมากกว่า ๑ ใจความ จะทำให้ย่อหน้านั้นขาดเอกภาพหรือความเป็นหนึ่ง เช่น

ดอกไม้ ต้นไม้ ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ จึงต้องอาศัยตัวพาหะเคลื่อนย้ายละอองเกสร ดังนั้นจึงเป็นเรื่องของธรรมชาติที่สร้างปัจจัยแรงดึงดูดพาหะนั้นๆ ให้ทำหน้าที่เป็นสื่อ เช่น น้ำหวาน กลิ่น สี ยาง น้ำมัน รูปลักษณะ สีสันดอกสวยงาม เป็นสื่อทั้งหลอกล่อและแสดงความจริงใจให้ภุมรีมาเยี่ยมชม เช่น ผึ้ง จะชอบดอกไม้ที่หอม หรือมีน้ำหวานมาก ตัวง จะเข้าผสมเกสรดอกไม้ที่มีเกสรติดกลีบดอก เช่น ดอกเข็ม ฝีเสื้อกลางคืนชอบเข้าตอมดอกไม้ที่มีกลิ่นแรง ดอกสีขาวนวล เช่น ดอกราตรี หรือ แมลงวันอาจจะชอบตอมดอกไม้ที่มีกลิ่นเหม็น เช่น อุตพิต ซึ่งดอกไม้กลิ่นเหม็นเหล่านี้ มีกลิ่นไวล่อแมลงอย่างเดียว อาจจะไม่ต้องเป็นอาหารหรือประโยชน์อื่นก็ได้

(มานพ อารุง, ๒๕๕๗: ๓๖)

ย่อหน้านี้มีใจความสำคัญอยู่ต้นย่อหน้า หลังจากนั้นจะเป็นส่วนขยาย ซึ่งส่วนขยายนี้จะสัมพันธ์กับประโยคใจความสำคัญ กล่าวคือเป็นการยกตัวอย่างต้นไม้ ดอกไม้ ที่ใช้ธรรมชาติเป็นสื่อล่อแมลงให้ช่วยผสมพันธุ์ โดยบางชนิดใช้กลิ่น สี น้ำหวาน เป็นต้น

๒. มีสัมพันธภาพ คือ เนื้อหาต้องเกี่ยวโยงต่อเนื่องกัน การลำดับความคิดและการเชื่อมโยงความคิด เป็นไปอย่างมีระเบียบ ชัดเจน ไม่สับสนวุ่น การทำให้ย่อหน้าเกิดการเชื่อมโยงหรือมีสัมพันธภาพนั้นทำได้หลายวิธี ดังนี้

๒.๑ การลำดับความคิด เป็นการเรียงลำดับความคิดเป็นขั้นตอนไม่วกไปวนมา ซึ่งการเรียงลำดับความคิดนี้อาจลำดับตามเหตุผลหรือผลไปหาเหตุ ขึ้นอยู่กับเรื่องที่เขียน ลำดับตามระยะเวลาที่เกิดก่อนหรือหลัง ลำดับตามขั้นตอนของเหตุการณ์ ลำดับตามขั้นตอนของทิศทางของเรื่องราวที่เกิดขึ้น เช่น

ทำนองที่หมอลำลำนี้มี ๓ ทำนองหลัก คือ **ทำนองแรก**เป็นการลำทางยาว (ลำล่องหรือลำอ่านหนังสือก็เรียก) ลักษณะของทำนองมีลำเอื้อน จังหวะลีลา และทำนองซ้ำ มีการเอื้อนเสียงเพื่อให้เกิดความไพเราะ จับใจผู้ฟัง ใช้บรรยายธรรมชาติ ความรัก หรือสะท้อนอารมณ์เศร้า **ทำนองที่ ๒** ลำทางสั้น มีลักษณะของทำนองลำแบบเนื้อเต็ม ไม่มีเอื้อน ยกเว้นส่วนที่ขึ้นต้นมีว่า “โละนอน” เดินกลอนอย่างรวดเร็วเป็นสำคัญ โดยมุ่งที่เนื้อหาสาระมากกว่าความไพเราะ ลำทางสั้นมักแสดงออกในทางความสุข สบายใจ **ส่วนทำนองที่ ๓** ลำเตี้ย มีทำนองย่อย เช่น ลำเตี้ยโขง ลำเตี้ยพม่า ลำเตี้ยธรรมดา ถ้าเป็นหมอลำแถบอำเภอโนนตาล จังหวัดมุกดาหาร มีลำเตี้ยหัวโนนตาล ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของทำนองในพื้นที่แห่งนี้

(ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์, ๒๕๕๗: ๒๒-๒๓)

ย่อหน้าดังกล่าว ใจความสำคัญคือ ทำนองลำที่หมอลำใช้มีอยู่ ๓ ทำนองหลัก เป็นการลำดับความคิดตามประเภทของทำนอง โดยใช้คำว่า “ทำนองแรก” “ทำนองที่ ๒” และ “ส่วนทำนองที่ ๓” เพื่อเรียงลำดับความคิดที่เป็นขั้นตอน ไม่สับสน

๒.๒ การเชื่อมโยงประโยคให้ต่อเนื่องและสอดคล้องกัน โดยการนำคำหรือกลุ่มคำมาใช้เชื่อมเพื่อให้ข้อความในย่อหน้านั้น ๆ ราบเรียบ ไม่สะดุดหรือขัดแย้งกัน

๒.๒.๑ การเชื่อมเพื่อให้เป็นไปในทางเดียวกัน ได้แก่ การใช้คำหรือกลุ่มคำสันธาน เช่น และ ทั้ง..และ อีกทั้ง นอกจากนี้ หรือกลุ่มคำ เช่น ในทำนองเดียวกัน อีกอย่างหนึ่ง เป็นต้น

๒.๒.๒ การเชื่อมเพื่อให้เกิดความขัดแย้งกัน เช่น แต่ ถึงแม้...แต่ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า ในทางตรงกันข้าม เป็นต้น

๒.๒.๓ การเชื่อมเพื่อให้เกิดความเป็นเหตุเป็นผลกัน เช่น เพราะ เพราะว่ ดังนั้น...จึง เนื่องจาก...จึง เหตุเพราะ...จึง ด้วยเหตุที่ว่า

๒.๒.๔ การเชื่อมเพื่อแสดงจุดมุ่งหมาย เช่น เพื่อ เพื่อที่จะ เป็นต้น

๒.๒.๕ การเชื่อมเพื่อแสดงเวลาหรือเหตุการณ์ เช่น ต่อมา หลังจากนั้น พอ...ก็ แล้วจึง ในที่สุด ท้ายสุด เป็นต้น

๒.๒.๖ การเชื่อมเพื่อแสดงสถานที่ เช่น ถัดมา ต่อจาก ตรงกลาง ข้างหลังสุด ด้านขวา เป็นต้น

๒.๒.๗ การเชื่อมเพื่อแสดงการเปรียบเทียบ เช่น ส่วน ดุจ ในขณะที่ เปรียบได้กับ ราวกับ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมข้อความ หรือประโยคให้ต่อเนื่องกันโดยใช้ ที่ ซึ่ง อัน แทน คำนามที่กล่าวมาก่อนในข้อความข้างหน้า การทำเช่นนี้นอกจากจะทำให้ข้อความเชื่อมโยงกันแล้วยังช่วยให้ข้อความกระชับ ไม่น่าเบื่ออีกด้วย ตัวอย่าง

ไม่ว่าใครก็รู้จักเสภาขุนช้างขุนแผนฉบับหอสมุดวชิรญาณ ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงชำระเมื่อเกือบร้อยปีที่แล้ว นับเป็นคุณูปการยิ่งแก่ประวัติศาสตร์วรรณคดีไทย และได้จรโลงเสภาขุนช้างขุนแผนสืบมา **อย่างไรก็ตาม**ตัวนิทานเรื่องนี้เองก็มีหลายชีวิตหลายชาติ เริ่มจากที่สันนิษฐานว่า

เป็นเรื่องจริงเกิดขึ้นมานานแล้ว และเนื่องจากเป็นเรื่องจับใจผู้คนมาก นักเล่านิทานจึงปรับเป็นนิทานเล่าสู่กัน ฟัง ต่อมาขับร้องเป็นเสภา ภายหลังมีการเขียนลงในสมุดไทย ตลอดจนเป็นหนังสือเล่ม และยังมีมีการปรับไป เป็นบทละคร ลิเก ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ นวนิยาย การ์ตูน ละครหุ่น ฯลฯ ทุกครั้งที่มีนักเล่านิทานคนใหม่ รายละเอียดของเรื่องเล่าก็จะแปรเปลี่ยนไปบ้าง...

(คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, ๒๕๕๖: คำนำ)

ย่อหน้านี้มีการใช้คำเชื่อมประโยคกับประโยค ให้สัมพันธ์กัน โดยใช้คำว่า “อย่างไรก็ตาม” ซึ่งเป็นคำที่เชื่อมเพื่อแสดงความหมายขัดแย้งกัน และการใช้คำเชื่อมข้อความกับข้อความได้แก่ “และ” เพื่อเชื่อมข้อความให้เป็นไปในทางเดียวกัน “และเนื่องจาก” เป็นการเชื่อมข้อความให้เป็นเหตุเป็นผลกัน “ต่อมา” เป็นการเชื่อมข้อความกับข้อความเพื่อแสดงเวลา “ภายหลัง” เป็นการเชื่อมข้อความที่แสดงเวลา (สุดท้าย) “ตลอดจน” เป็นการเชื่อมข้อความที่แสดงว่ามีสิ่งอื่นอีก

๓. มีสารัตถภาพ คือ การเน้นย้ำใจความสำคัญให้เด่นชัด เพื่อให้ผู้อ่านทราบความคิดสำคัญที่ผู้เขียน ต้องการนำเสนอ เช่น

การให้นี้ต้องเป็นการให้เพื่อขัดเกลากิเลส เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ โดยมีผลไปถึง สังคมส่วนรวม มิใช่การให้ด้วยกิเลส ด้วยความโลภในวัตถุนิยมไม่ว่าจะในปัจจุบันหรือในอนาคต ถ้าเราให้ ถูกต้อง ผลดีย่อมเกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย คือผู้ให้ก็สุขใจอิ่มใจ ผู้รับก็นำสิ่งที่ได้รับนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ ตนเองและสังคม แต่ถ้าผู้ให้นั้นให้ด้วยความโลภ หรือด้วยความไม่รู้จริงก็ตาม ผลจากการให้นั้นย่อมที่จะเกิด ประโยชน์น้อยหรือไม่เกิดประโยชน์เลย ซึ่งยังอาจจะเกิดผลเสียแก่ผู้รับและแก่พระพุทธศาสนาอีกด้วย จึงขอให้ คนรู้จักการให้ที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาให้ยิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริงกันไป

(กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน, ม.ป.ป.: ๕๕)

ย่อหน้าดังกล่าวผู้เขียนเน้นย้ำเกี่ยวกับการ “ให้” ว่าการให้นั้นต้องเป็นการให้ที่ถูกต้อง ได้ ประโยชน์ทั้งผู้รับและผู้ให้

๔. มีความสมบูรณ์ ย่อหน้าที่ดีควรมีความสมบูรณ์ด้วยเนื้อหา สารครบถ้วนครอบคลุมความคิด หลัก มีเหตุผลหรือรายละเอียดที่ชัดเจนไม่คลุมเครือ ใช้ภาษาได้สละสลวย และถูกต้องทั้ง การใช้คำและประโยค จึงจะจัดเป็นย่อหน้าที่สมบูรณ์ตามคุณลักษณะของย่อหน้าที่ดี เช่น

สมัยก่อน ผู้คนกินอาหารธรรมชาติ ไม่มีการขัดข้าวจนขาว ไม่มีการกินน้ำตาลมาก ไม่มีการปรุง แต่งรสอาหารด้วยสารเคมี ไม่มีการเติมสีลงในอาหาร ไม่มีการใส่สารกันบูดลงในอาหาร ไม่มียาฆ่าแมลงในผัก ไม่มีการใช้ผงฟูหรือผงกรอบเพื่อช่วยให้อาหารกรอบ อีกทั้งน้ำชา กาแฟ ขนม นมเนยต่าง ๆ สมัยก่อนก็ไม่ค่อย มี อาหารก็เป็นอาหารจากธรรมชาติ เช่น ผัก ปลา ผลไม้ เป็นต้น อาหารพวกเนื้อสัตว์นาน ๆ จึงจะมีกินสักครั้ง และเมื่อเรามาพิจารณา เราก็จะเข้าใจได้ว่าร่างกายของคนเรานั้นเกิดมาจากอาหาร เมื่อร่างกายกินอาหารที่ บริสุทธิ์ตามธรรมชาติและไม่มีสารเคมีที่เป็นโทษแก่ร่างกาย ดังนั้นร่างกายของเราจึงมีแต่ความบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่ง เป็นพิษอยู่ในร่างกาย ร่างกายจึงมีความสมบูรณ์ มีความแข็งแรง มีภูมิต้านทานโรคเป็นอย่างดี

(กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน, ม.ป.ป. : ๗๔)

ย่อหน้าข้างต้นนี้ ผู้เขียนกล่าวถึงคนสมัยก่อนกินอาหารธรรมชาติ โดยใช้วิธีการยกตัวอย่างและ อธิบายอย่างชัดเจน ได้อธิบายอย่างชัดเจน ได้อธิบายอย่างชัดเจน ได้อธิบายอย่างชัดเจน

ขั้นตอนการเขียนย่อหน้า

หลังจากได้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของย่อหน้า องค์ประกอบของย่อหน้า ความสำคัญของย่อหน้า รูปแบบของย่อหน้า และวิธีขยายความในย่อหน้าแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ ขั้นตอนการเขียนย่อหน้า ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

๑. คิดเรื่องที่จะเขียน ผู้เขียนต้องคิดว่าตนเองต้องการจะเขียนเรื่องอะไร ผู้ที่เริ่มฝึกเขียนควรคิดเรื่องง่าย ๆ ก่อน อาจเป็นเรื่องที่ตนเองมีความรู้อยู่แล้ว หรือเป็นเรื่องใกล้ตัว ความคิดที่จะเขียนต้องมีเอกภาพ คือมีความคิดเดียวหรือใจความเดียว เช่น หากจะเขียนเกี่ยวกับเรื่อง “ สมุนไพรร ” ซึ่งเป็นหัวข้อเรื่องที่กว้างมากผู้เขียนอาจเจาะลงไปว่า สมุนไพรรประเภทใด หรือชนิดใด เพื่อให้หัวข้อแคบลง ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาเอกสารหรือตำราเพิ่มมากขึ้น

๒. เขียนประโยคใจความสำคัญ นำหัวข้อเรื่องที่ได้มาเขียนประโยคใจความสำคัญและส่วนขยาย เมื่อผู้เขียนกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเขียนได้แล้ว ต้องกำหนดใจความสำคัญ ย่อหน้าที่ดีต้องมีความคิดสำคัญเพียงความคิดเดียวเท่านั้น การเขียนประโยคใจความสำคัญจะต้องเขียนเป็นประโยคที่สมบูรณ์ ไม่ควรเขียนเป็นวลี เช่น **ประโยคใจความสำคัญ** อาหารจากสาหร่ายทะเลมีคุณประโยชน์ต่อผิวพรรณ

๓. เขียนโครงเรื่อง หลังจากได้ประโยคใจความสำคัญแล้ว นำประโยคนั้นมาเขียนเป็นเรื่องสั้น ๆ เพื่อเขียนขยายความคิดสำคัญในประโยคให้ชัดเจน โครงเรื่องนี้อาจเขียนเป็นประเด็น ประโยค หรือวลีสั้น ๆ ให้มีเนื้อความถูกต้อง ครบถ้วน และควรเรียงลำดับความให้ดี

๔. เขียนขยายความโครงเรื่อง นำโครงเรื่องมาเขียนเป็นประโยคขยายความให้ชัดเจน มีใจความครบถ้วน

๕. เรียบเรียงเป็นย่อหน้า เมื่อเขียนประโยคขยายความของโครงเรื่องแต่ละประเด็นสมบูรณ์แล้ว นำมาเรียบเรียงเป็นข้อความเดียวกัน ในขั้นนี้อาจเพิ่มรายละเอียดลงไปเพื่อให้ได้ใจความที่ครบถ้วน สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถใช้กลวิธีการเชื่อมโยงความประเภทต่าง ๆ เช่น การอ้างถึง การละ การซ้ำ การใช้คำเชื่อม เพื่อให้ได้ย่อหน้าที่สมบูรณ์ สละสลวย สั้นไหล ชวนอ่าน โดยนำมาเรียบเรียงเป็นย่อหน้า

๖. ทบทวน ตรวจสอบ และแก้ไข ในลำดับสุดท้ายของการเขียนย่อหน้า คือ การทบทวน ตรวจสอบ และแก้ไข โดยผู้เขียนนำข้อความที่เขียนทั้งหมดมาพิจารณาใหม่อีกครั้ง ทบทวนและตรวจสอบความถูกต้อง ได้แก่ การเขียนสะกดคำ วรรคตอน การใช้เครื่องหมาย

การทบทวน ตรวจสอบ และแก้ไข นอกจากผู้เขียนจะดำเนินการเองแล้ว อาจให้บุคคลอื่นอ่านให้แล้วบอกจุดบกพร่องให้พิจารณา เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนางานเขียนให้ดีขึ้นหาก ผู้อื่นชี้แจงข้อบกพร่องควรรับฟัง พิจารณาใหม่อีกครั้งเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา

สรุป

การเขียนย่อหน้า ย่อหน้าประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน คือ ใจความสำคัญ และส่วนขยาย ย่อหน้าที่ดี จะต้องมี เอกภาพ สัมพันธภาพ และสารัตถภาพ การเขียนย่อหน้ามีขั้นตอนการเขียน คือ คิดเรื่องที่จะเขียน เขียนประโยคใจความสำคัญ เขียนโครงเรื่อง เรียบเรียงเป็นย่อหน้า ทบทวน ตรวจสอบ และแก้ไข

การเขียนสรุปความ

การสรุปความ หมายถึง การรวบรวมเอาใจความสำคัญของเรื่องมาเรียบเรียงใหม่ให้สั้นที่สุดโดยใช้สำนวนภาษาของตนเอง ต้องสรุปข้อความที่อ่านให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของเนื้อเรื่อง พิจารณาว่าผู้เขียนต้องการ

ส่งสารทำนองใด เช่น แนะนำ ตักเตือน ยกย่อง ตำหนิ หรือประชดประชัน เป็นต้น ซึ่งหากเข้าใจองค์ประกอบของการเขียนย่อหน้าก็จะสามารถเขียนสรุปความได้ดี

ความสำคัญของการสรุปความ

การสรุปความเป็นการใช้ทักษะหลายด้านประกอบกัน ทั้งทักษะด้านการฟัง ด้านการอ่าน และด้านการเขียน ซึ่งในการสรุปความนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการในหลาย ๆ ด้านอาทิ การทบทวนก่อนสอบ การตอบข้อสอบอัตนัย การเขียนสรุปรายงานทางวิชาการ ฯลฯ ดังที่ พัทธนี มานะวานิชเจริญ (๒๕๔๓: ๒๓๖) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสรุปความไว้ดังนี้

๑. เป็นข้อมูลเสริมความรู้ การสรุปความจากเรื่องที่เป็นสาระความรู้ต่าง ๆ จะช่วยเสริมความรู้แก่ผู้สรุปความและผู้อ่านได้อย่างดี ทั้งยังประหยัดเวลาและสามารถอ่านทบทวนได้หลายครั้ง
๒. เป็นข้อมูลประกอบการวินิจฉัย ผู้บริหารงานส่วนใหญ่มักมีผู้ช่วยสรุปความจากข่าวสารทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขอบข่ายงานที่ตนรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อนำสาระสำคัญที่ได้นั้นมาประกอบการวินิจฉัยที่เหมาะสมต่อไป
๓. เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า การสรุปความเป็นเสมือนการบันทึกที่ดีในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสรุปความเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่ต่อเนื่องกัน แม้เวลาจะผ่านไปแต่ผู้ที่ได้อ่านข้อความที่สรุปไว้ย่อมได้แนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้อีกทางหนึ่ง

ประเภทของการสรุปความ

การเขียนสรุปความเป็นการใช้ทักษะการเขียนที่ได้จากการคิดรวบยอดของเรื่องที่จะสรุป ซึ่งสื่อหรือช่องทางของเรื่องราวที่เราจะนำมาสรุปมีหลากหลายประเภท แต่ได้มีนักวิชาการแบ่งประเภทของการสรุปความไว้กว้าง ๆ ดังนี้

ไพโรธ เลิศพิริยกุล (๒๕๔๓: ๑๑๗-๑๑๘) ได้แบ่งประเภทของการสรุปความออกเป็น ๒ ประเภท คือ การสรุปความจากการฟัง และการสรุปความจากการอ่าน

๑. การสรุปความจากการฟัง การใช้ภาษาติดต่อสื่อสารมีทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ทั้งหมดที่กล่าวมานี้การฟังใช้มากที่สุด เพราะหูของคนเราจะรับเสียงอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งจะรับรู้ข่าวสารจากเสียงตลอดเวลาเช่นเดียวกัน ตราบใดที่คนยังไม่หลับก็จะได้ยินเสียงทั้งเสียงที่อยากรับรู้และไม่อยากรับรู้ หากเสียงใดอยากรับรู้คนจะฟัง เสียงใดไม่อยากรับรู้หรือไม่ตั้งใจจะรับรู้ก็เรียกว่าได้ยิน เมื่อใดที่รับรู้แล้วสมองก็บันทึกความจำไว้ เมื่อต้องการถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดก็ถ่ายทอดมาอย่างละเอียดอย่างย่อ หรืออย่างสรุปก็ได้ แล้วแต่ความต้องการของผู้สื่อสาร

๒. การสรุปความจากการอ่าน ในปัจจุบันคนส่วนมากได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถอ่านหนังสือได้ดีพอสมควร จึงอาศัยการอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ การอ่านมีลักษณะเช่นเดียวกับการฟัง คือ เมื่อรับรู้เรื่องราวและข้อมูลต่าง ๆ จากการอ่าน ข้อมูลที่รับรู้มาอาจจดจำไว้หรือถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับรู้อีกทอดหนึ่ง การถ่ายทอดอาจใช้วิธีการถ่ายทอดอย่างละเอียดถี่ถ้วน วิธีย่อ หรือวิธีสรุปก็ได้

ธนู ทดแทนคุณ (๒๕๕๒: ๒๒๔) กล่าวว่า ประเภทของการสรุปความ มี ๒ ประเภทคือ

๑. การสรุปความจากการฟัง การเขียนสรุปความจากการฟัง เช่น การฟังความรู้จากการอภิปราย การประชุม ข่าว และการอ่านข่าวประเภทต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ได้รับสารต้องมีสมาธิและมีความตั้งใจในการที่จะสามารถรับสาระสำคัญให้ได้ เพราะการจับประเด็นของเรื่องเป็นสิ่งสำคัญมาก ในงานราชการหรือธุรกิจนั้นถ้า

เรื่องที่เสนอมีความยาวมากหลายหน้า ผู้เสนอเรื่องมีหน้าที่ต้องย่อเรื่อง หรือสรุปความให้เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนและรวดเร็ว

๒. การสรุปความจากการอ่าน

๒.๑ อ่านร้อยแก้ว

๒.๒ อ่านร้อยกรอง

การสรุปความจากการอ่าน ไม่ว่าจะเป็นร้อยกรองหรือร้อยแก้วก็ตาม ก่อนการเขียนนั้นต้องอ่านให้ละเอียด ก่อนเก็บใจความสำคัญตลอดจนแนวทางการคิดและทัศนคติของผู้เขียน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการเขียนสรุปความ อาจทำบันทึกย่อเฉพาะประเด็นสำคัญ จดจำไว้ด้วยความเข้าใจ หรือขีดเส้นใต้ข้อความที่สำคัญ แล้วจึงนำมาเรียบเรียงใหม่ด้วยภาษาของตนเอง โดยยังสามารถเก็บใจความสำคัญไว้ได้อย่างครบถ้วน

จากความเห็นของนักวิชาการทั้งสองท่านสรุปได้ว่า ประเภทของการสรุปความแบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่การสรุปความจากการฟัง และการสรุปความจากการอ่าน ซึ่งสิ่งสำคัญของการสรุปความทั้งสองประเภทนี้คือการจับประเด็นหรือใจความหลักของเรื่องให้ถูกต้อง กะทัดรัดชัดเจน ครบถ้วนตามความต้องการของผู้ส่งสาร

การใช้ภาษาในการสรุปความ

การสรุปความนอกจากจะต้องอาศัยการตีความ การคิดวิเคราะห์ การเข้าใจความคิดหลักของเรื่องแล้ว ควรจะตระหนักถึงเรื่องการเรียบเรียงถ้อยคำ หรือการใช้สำนวนภาษา เพราะการใช้ภาษาในการเขียนสรุปความจะต้องเขียนให้กระชับ ถูกต้อง และตรงประเด็น อีกทั้งยังต้องใช้สำนวนภาษาของผู้สรุปความเอง จึงจะทำให้การสรุปความนั้นเกิดประสิทธิผล การใช้ภาษาในการสรุปความควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๑. ใช้คำง่าย ๆ ตรงตามความหมายที่ต้องการ
๒. ใช้ประโยคความเดียวสั้น ๆ ตัดพลาความหรือส่วนประกอบออกไป
๓. เขียนคำให้ถูกต้องตามพจนานุกรม
๔. ไม่ควรใช้อักษรย่อในข้อความที่เขียนสรุปความแล้ว
๕. หากมีคำราชาศัพท์ให้คงไว้ตามต้นฉบับและใช้ให้ถูกต้องตามระดับชั้นของบุคคล
๖. เมื่อกล่าวถึงบุคคลให้เปลี่ยนเป็นสรรพนามบุรุษที่ 3
๗. ถ้าข้อความเดิมเป็นร้อยกรอง การเขียนสรุปความให้เขียนเป็นร้อยแก้ว
๘. ใช้สำนวนการเขียนของตนเอง
๙. ใช้คำสันธานเชื่อมข้อความให้ลำดับเนื้อเรื่องเป็นเรื่องเดียวกัน

ขั้นตอนการเขียนสรุปความ

ขั้นตอนในการเขียนสรุปความ แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นอ่านและคิด

อ่านเรื่องที่ต้องการสรุปให้จบอย่างน้อย ๒ ครั้ง ครั้งแรกอาจเป็นการอ่านคร่าว ๆ เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาโดยรวมก่อน แล้วจึงอ่านครั้งที่สองเพื่อจับประเด็นความคิดหลักในแต่ละย่อหน้า หากพบความคิดหลักในประโยคใจความสำคัญอยู่ตอนต้น ตอนกลาง หรือตอนท้ายย่อหน้า ให้ขีดเส้นใต้หรือเขียนสรุปใจความสำคัญของแต่ละย่อหน้าไว้ แต่หากย่อหน้านั้นไม่ปรากฏประโยคใจความสำคัญ ผู้เขียนสรุปความต้องสรุปความดังกล่าวด้วยสำนวนภาษาของตนเอง

๒. ชั้นเขียน

วิธีการเขียนสรุปความคือนำผลจากขั้นการอ่านและคิดที่ได้ขีดเส้นใต้ความคิดหลักในแต่ละย่อหน้าไว้มาพิจารณา เรียบเรียงด้วยสำนวนภาษาของตนเอง โดยให้สอดคล้องกันในแต่ละย่อหน้า ใช้คำเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อความให้เป็นเหตุเป็นผลตามลำดับชั้น ใช้ภาษาที่กระชับรัดกุมและชัดเจนตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เขียนต้องการ

ตัวอย่างการเขียนสรุปความ

การสรุปความสามารถนำเสนอได้โดยการพูดและการเขียน สำหรับบทนี้จะนำเสนอตัวอย่างการเขียนสรุปความที่ได้จากการอ่าน จึงขอนำวิธีการของจอร์จตัน ลักษณะศิริ (๒๕๕๘: ๒๒๔-๒๒๖) ซึ่งเป็นตัวอย่างการเขียนสรุปความจากย่อหน้าทั้งรูปแบบที่เป็น ๑ ย่อหน้า และมากกว่า ๑ ย่อหน้า ดังนี้

๑. ตัวอย่างการอ่านเพื่อพิจารณาความคิดหลักของข้อเขียน สรุปความงานเขียนจากงานเขียน ๑ ย่อหน้า

“แต่ก่อนนั้นภาษาเขียนและภาษาพูดระดับแบบแผนของคนไทยนิยมใช้ประโยคสั้น ๆ มีเนื้อความชัดเจนแต่ก็มีเซ้าห้วน ๆ ไม่นิยมใช้คำพุ่มเพื่อยื่นเย้น เช่น ในหนังสือสามก๊กว่า “โจโฉได้ฟังดังนั้นก็โกรธ” เสถียรโกเศศเขียนว่า “ข้าพเจ้าสอดสายสายตาไปที่ใต้ถุนกุฎิดูสะอาดเตียนน่านั่งเล่นไม่สกปรกโสมมมีน้ำครำฉ่ำฉะ” แต่ภาษาไทยปัจจุบันเปลี่ยนวิธีผูกประโยคสั้นมานิยมประโยคยาว ๆ และซับซ้อน เห็นที่จะได้แบบมาจากภาษาไทยที่แปลจากภาษาฝรั่ง จึงกลายเป็นแบบนิยมกันต่อมา ดังนั้น การเขียนการพูดภาษาไทยสมัยนี้จึงมักจะอ่านยาก ฟังยาก หากว่าผู้ใช้ไม่คำนึงถึงการใช้คำและความหมายของคำ ไม่คำนึงถึงการใช้คำให้กะทัดรัดและไม่คำนึงถึงการใช้รูปประโยคและการวางส่วนขยายในประโยคให้ถูกต้อง ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเพราะจับความไม่ถูก ย่อใจความก็ลำบาก ผู้อ่านก็ลำบากที่จะแบ่งวรรคต่อให้ถูก เช่น “ภาวะสิ่งแวดล้อมเกิดเป็นพิษในบริเวณที่บ้านเรือนประจุกตัวอยู่อย่างแออัดเพิ่มอัตรามากขึ้นเนื่องจากไม่มีระบบการขจัดน้ำเสียที่ดี”

ใจความสำคัญที่ผู้เขียนต้องการเสนอคือ “การเขียนภาษาไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากแต่ก่อนที่เคยเขียนประโยคสั้น ๆ ชัดเจนมาเป็นประโยคยาว ๆ ซับซ้อน ทำให้จับความได้ยาก”

ผู้เขียนได้เสนอความคิดหลักเรื่อง ลักษณะภาษาเขียนในสมัยก่อน โดยไม่ปรากฏประโยคใจความสำคัญ และให้ตัวอย่างประโยคเป็นส่วนขยายความ ทำให้ความคิดหลักชัดเจนขึ้น

ย่อหน้านี้ผู้เขียนต้องสรุปใจความสำคัญเอง ใจความสำคัญของย่อหน้าสามารถสรุปด้วยภาษาที่กระชับชัดเจนดังนี้

แต่ก่อนคนไทยนิยมใช้ภาษาเขียนและภาษาพูดระดับแบบแผนเป็นประโยคสั้น ๆ มีเนื้อความชัดเจนแต่ปัจจุบันกลับนิยมผูกประโยคยาว ๆ ซับซ้อน ทำให้อ่านยาก ฟังยาก เข้าใจยาก

๒. ในกรณีที่ข้อเขียนมากกว่า ๑ ย่อหน้า ให้อ่านจนจบข้อความแล้วพิจารณาความคิดหลักหรือประโยคใจความสำคัญจากแต่ละย่อหน้าก่อนที่จะนำมาเรียบเรียงสรุปความทั้งหมด ดังตัวอย่างจากข้อเขียนของศาสตราจารย์นายแพทย์ เมืองแมน คอลัมน์คลินิกมติชนในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน

“สภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ แม้อากาศจะร้อนจัดจากการตัดไม้ทำลายป่า แต่เมื่อมีเครื่องปรับอากาศช่วยแก้ปัญหา หลายท่านก็ใช้ชีวิตวนเวียนอยู่ในห้องปรับอากาศที่ไม่สู้อากาศร้อนนัก จำนวนเครื่องปรับอากาศจึงเพิ่มขึ้น อย่างไม่มีขีดจำกัด

เช่นเดียวกับนกน้อยที่เคยทำรังอยู่ตามต้นไม้ ก็ปรับตัวตามสภาพโลกาภิวัตน์ หันมาทำรังตามเครื่องแอร์ บริเวณที่เรียกว่าคอมเพรสเซอร์ ซึ่งตั้งอยู่นอกตัวบ้านเป็นที่สบายใจทั้งคนและนก แต่ภัยร้ายจากรังนกบนเครื่องแอร์ที่หลายท่านนึกไม่ถึง คือเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดมุลนกโดยเฉพาะที่เรียกว่า Acinobacter

Anitratus ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ ซึ่งสามารถแพร่เข้าสู่ร่างกายได้ทั้งทางผิวหนังและลมหายใจ

ห้องที่ติดเครื่องปรับอากาศไม่ได้หมายความว่า จะเป็นห้องที่สะอาดปราศจากเชื้อโรค โดยเฉพาะเครื่องปรับอากาศที่มีน้มน้อยมาทำรังแต่พอดัว ทางที่ดีแล้วจึงควรทำความสะอาดห้องที่ติดเครื่องปรับอากาศทุกห้อง รวมทั้งทำความสะอาดหน้าต่าง ฟिलเตอร์ และถาดรองน้ำยาแอร์อยู่เสมอ ที่สำคัญไม่ควรปล่อยให้สกปรกน้อยมาทำรังบนเครื่องปรับอากาศ ถ้าเป็นไปได้ควรย้ายรังนกไปไว้บนต้นไม้เสีย เพื่อการป้องกันที่ปลอดภัยกว่าครับ”

ย่อหน้าทั้งสามนี้ไม่ปรากฏประโยคใจความสำคัญชัดเจน ผู้เขียนต้องสรุปแต่ละย่อหน้าเป็นใจความสำคัญเองดังนี้

ย่อหน้าแรกใจความสำคัญคือ ในปัจจุบันคนได้ใช้เครื่องปรับอากาศช่วยบรรเทาอากาศร้อนกันมากขึ้น

ย่อหน้าที่สองใจความสำคัญคือ นกที่เคยทำรังตามต้นไม้หันมาทำรังตามคอมเพรสเซอร์ของเครื่องแอร์ และเชื้อแบคทีเรียจากมูลนกสามารถแพร่เข้าสู่ร่างกายคน เป็นสาเหตุให้เกิดโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ

ส่วนย่อหน้าที่สามใจความสำคัญคือ ผู้ใช้ไม่ควรปล่อยให้สกปรกมาทำรังบนเครื่องปรับอากาศและควรทำความสะอาดห้องที่ติดเครื่องปรับอากาศ พร้อม ๆ กับหน้าต่างฟिलเตอร์และถาดรองน้ำยาแอร์อยู่เสมอ

จากนั้นจึงนำใจความสำคัญทั้งหมดมาเรียบเรียงเป็นข้อความได้ดังนี้

ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทำให้อากาศร้อนมากคนจึงนิยมใช้เครื่องปรับอากาศช่วยบรรเทาอากาศร้อนกันมากขึ้น นกที่เคยทำรังตามต้นไม้ก็หันมาทำรังตามคอมเพรสเซอร์ของเครื่องแอร์ เมื่อนกถ่ายมูล เชื้อแบคทีเรียจากมูลนกสามารถแพร่เข้าสู่ร่างกายคนทำให้เกิดโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบได้ ดังนั้นเราไม่ควรปล่อยให้สกปรกมาทำรังบนเครื่องปรับอากาศและควรทำความสะอาดห้องที่ติดเครื่องปรับอากาศพร้อม ๆ กับหน้าต่างฟिलเตอร์และถาดรองน้ำยาแอร์อยู่เสมอ

ในการเขียนสรุปความนั้น ไม่ว่าจะข้อเขียนที่เราต้องอ่านสรุปจะสั้นยาวเพียงใดมีจำนวนกี่ย่อหน้าก็ตาม ถ้าผู้สรุปสามารถอ่านและเข้าใจความคิดหลักของผู้เขียนเดิมได้จากทุก ๆ ย่อหน้าแล้วสามารถนำความคิดหลักมาเรียบเรียงเป็นข้อความด้วยภาษาที่ชัดเจนเป็นภาษาเขียนของผู้สรุปเองได้แล้ว การเขียนสรุปความนั้นก็ย่อมเป็นข้อเขียนที่ดี

ตัวอย่างการเขียนสรุปความ

ต่อไปจะขอเสนอตัวอย่างการเขียนสรุปความจากบทความเรื่อง สมดุลงาน สมดุลชีวิต จากหนังสือ ๙ เรื่องเพื่อความก้าวหน้า ของ ว.วชิรเมธี ซึ่งจะแสดงให้เห็นใจความสำคัญที่ละย่อหน้า แล้วเขียนสรุปความไว้ในตอนท้าย

๑. การพิจารณาประเด็นความคิดหลักหรือใจความสำคัญ

ข้อความ	ใจความสำคัญ
<p>(๑) งานจำเป็นต่อชีวิตเพราะทุกคนต้องกินต้องใช้ แต่ต้องไม่ลืมว่าถ้าไม่มีชีวิต มีงานก็สูญเปล่า คนที่ชอบทำงานหนัก เป็นคนบ้างาน พวกที่เป็นโรค Workaholic ทั้งหลาย จะต้องแสวงหาทางสายกลางในการทำงาน การทำงานต้องประสานกับคุณภาพชีวิต นั่นคือผลสัมฤทธิ์ของมือทำงานระดับอาชีพ ฉะนั้น อย่าเป็นคนบ้างานจนหลงลืมคุณภาพของชีวิต จะต้องรักษาสมดุลของงาน สมดุลชีวิตให้ลงตัวพอเหมาะพอดี</p> <p>(๒) สมดุลในการทำงาน คืองานกับชีวิตจะต้องสมดุลกันในลักษณะ ๕๐-๕๐ ถ้าบ้างานมากเกินไป สิ่งที่ได้กลับมาก็คือความเครียดและสุขภาพไม่ดี ถ้าบ้าใช้ชีวิตมากเกินไป สิ่งที่ได้กลับมาก็คือจะอดตายเอาไม่มีเงินกิน ไม่มีเงินใช้ ฉะนั้น ต้องให้ทั้งสองส่วนมาสมดุลกัน นี่คื้่ทางสายกลางสำหรับคนทำงาน</p> <p>(๓) ถ้าทำงานแล้วคุณภาพชีวิตไม่ดี แสดงว่าเรากำลังเดินผิดทาง มันกำลังสุดโต่ง เวลาทำงานอย่ามัวแต่ทำงาน ให้สังเกตคุณภาพชีวิตของตัวเองด้วย เมื่อเราทำงานเรามีเวลากินข้าวกับครอบครัวไหม เรามีเวลาพักผ่อนวันเสาร์อาทิตย์ไหม เรามีเวลาอยู่กับลูกและภรรยาไหม มีเวลาไปเที่ยวต่างจังหวัดบ้างหรือเปล่า ถ้าสิ่งเหล่านี้ได้หายไปจากชีวิต แสดงว่าเราได้เสียสมดุลชีวิตไปแล้ว ถ้าไม่ปรับมาสู่ทางสายกลางแสดงว่า อนาคตอันใกล้ คุณกำลังป่วย เอาเงินที่หามาทั้งชีวิตมาใช้ในโรงพยาบาล นี่เป็น “โรคอารยธรรม” ที่กำลังเกิดขึ้นกับมนุษย์ในยุคทุนนิยมทั่วโลก ที่อเมริกา ที่ญี่ปุ่นด้วยโรค Workaholic เป็นอันดับต้น ๆ ของโลก ประเทศไทยเป็นอันดับต้น ๆ ของเอเชีย เพราะเราเครียดจากการเมือง เครียดจากเศรษฐกิจ เครียดจากแข่งขันในระบบทุนนิยมด้วย</p>	<p>งานจำเป็นต่อชีวิต แต่ถ้าไม่มีชีวิตงานก็สูญเปล่า ดังนั้นต้องรู้จักรักษาสมดุลของงานและสมดุลของชีวิตให้พอดี</p> <p>ทางสายกลางของคนทำงานคือการแบ่งงานกับชีวิตให้สมดุลกันคือ ๕๐-๕๐</p> <p>ถ้าทำงานแล้วคุณภาพชีวิตไม่ดี เกิดความเครียด ความเจ็บป่วย แสดงว่าเกิดจากการเสียสมดุลของชีวิต ทำงานมากเกินไป</p>

<p>(๔) มีลูกศิษย์ของผู้เขียนทำงานหนักมาก ได้เงินเดือน ๕๐,๐๐๐ บาท แต่ทำงานเหมือนตัวเอง ได้เงินเดือน ๓ แสน ผลคือเป็นโรคมะเร็งและรักษาตัวที่โรงพยาบาลหมอบอกว่า ไม่พบสาเหตุจากพันธุกรรม พบอยู่สาเหตุเดียวคือแบกความเครียดนานเกินไป เงินที่หามาทั้งชีวิตต้องนำมารักษาโรคมะเร็งทั้งหมด ฉะนั้น สาเหตุหลักของมะเร็งในตอนนี้เป็นความเครียด นี่คือตัวอย่างของโรค Workaholic โรงบ้ำงาน ทำงานมากเกินไป สุดท้ายต้องไปใช้เงินในโรงพยาบาลไม่ได้ ใช้เงินอย่างมีความสุข</p> <p>(๕) ดังนั้นใครที่เป็นโรคบ้างาน จะต้องระมัดระวังถามตัวเองด้วยว่าเรามีภาวะสมดุลงาน สมดุลชีวิตแล้วหรือยัง ขอใช้ชีวิตตั้งคำนี้ “อย่าทำงานจนป่วยตาย อย่าหลงเสน่ห์ออบายมุข อย่ามีความสุขจนลืมศีลธรรม”</p>	<p>ลูกศิษย์ของผู้เขียนทำงานหนักจนเป็นโรคมะเร็ง ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเครียด ต้องใช้เงินที่หามา รักษาตัวเอง</p> <p>ดังนั้นคนที่ทำงานหนักมาก ๆ ต้องกลับมา ระมัดระวังตน คือใช้ชีวิตบนทางสายกลาง ให้งาน และชีวิตสมดุลกันตามคำกลอนที่ผู้เขียนกล่าวไว้</p>
---	---

๒. การเรียบเรียงข้อสรุป นำประเด็นใจความสำคัญมาเรียบเรียงเป็นข้อสรุปได้ดังนี้

งานจำเป็นต่อชีวิต แต่ถ้าไม่มีชีวิตงานก็สูญเปล่า ดังนั้นต้องรู้จักรักษาสมดุลของงานและสมดุลของชีวิตให้พอดี โดยปรับเข้าสู่ทางสายกลาง ทางสายกลางของคนทำงานคือการแบ่งงานกับชีวิตให้สมดุลกันคือ ๕๐-๕๐ ถ้าทำงานแล้วคุณภาพชีวิตไม่ดี เกิดความเครียด ความเจ็บป่วย แสดงว่าเกิดจากการเสียสมดุลของชีวิตเนื่องจากทำงานมากเกินไป ลูกศิษย์ของผู้เขียนทำงานหนักจนเป็นโรคมะเร็ง ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเครียด ต้องใช้เงินที่หามารักษาตัวเอง ดังนั้นคนที่ทำงานหนักมาก ๆ ต้องหันกลับมาระมัดระวังตน หากไม่ยอมไปใช้เงินในโรงพยาบาล ให้ใช้ชีวิตบนทางสายกลาง คือทำให้งานและชีวิตสมดุลกันตามคำกลอนที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้

สรุป

การเขียนสรุปความ คือ การรวบรวมเอาใจความสำคัญของเรื่องมาเรียบเรียงใหม่ให้สั้นที่สุดโดยใช้สำนวนภาษาของตนเอง ความสำคัญของการสรุปความสามารถใช้เป็นข้อมูลเสริมความรู้ข้อมูลประกอบการวินิจฉัย และข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า ประเภทของการสรุปความ ได้แก่ การสรุปความจากการฟังและการอ่าน ด้านขั้นตอนของการสรุปความนั้น เริ่มจากขั้นอ่านและคิด จากนั้นลงมือเขียนเรียบเรียงเป็นข้อความด้วยภาษาของตนเอง

แบบฝึกหัด

๑. ย่อหน้าที่ดีประกอบไปด้วยลักษณะ อะไรบ้าง จงอธิบาย
๒. จงเขียนย่อหน้าให้มีความยาวประมาณ ๖ บรรทัด โดยใช้ข้อความต่อไปนี้
 - ๒.๑ เศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงชีพได้
 - ๒.๒ ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี
 - ๒.๓ ธรรมะเป็นเครื่องกำจัดทุกข์

๓. จงเขียนสรุปความ จากข้อความดังต่อไปนี้

๓.๑ ไม้ดอกหอมของเมืองไทยเรา แม้ส่วนใหญ่จะดูไม่สวย และไม่มีสีสะดุดตา แต่ก็ให้กลิ่นหอมที่ชวนดม กลิ่นหอมของดอกไม้ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สร้างจินตนาการและแรงบันดาลใจ ให้รังสรรค์สิ่งอันดีงามนานัปการ ศิลปวัฒนธรรมไทยหลากหลายประเภท เช่น ศิลปะลายไทย ภาพวาด ภาพแกะสลัก สิ่งก่อสร้างทั้งพระราชวังและวัดวาอาราม แสดงให้เห็นประจักษ์เด่นชัดว่า ผู้รังสรรค์งานได้รับอิทธิพลจากไม้ดอกหอมอยู่มาก วรรณคดีไทยแทบทุกเรื่องมีบทพรรณนาโดยนำไม้ดอกหอมมาผูกเรื่อง ดังเช่น ในวรรณคดีเรื่องอิเหนา กล่าวถึงตัวละครเอกเขียนสารรักเพลงยาว โดยใช้กลีบดอกปาหนันหรือลำเจียกที่มีกลิ่นหอม ส่งให้หญิงที่ต้องตาถูกใจ ให้ล่วงรู้ความรักในใจตน

๓.๒ การวิจัยทางการแพทย์ระบุว่า เสียงอึกทิกมีได้ก่อความรำคาญให้แก่มนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิตด้วย ในสมัยก่อนปริมาณของเสียงอึกทิกที่มนุษย์ได้ยินมีไม่มากนัก เช่น เสียงเด็กตะโกน เสียงสุนัขเห่า เสียงรถม้า เสียงเกวียน เป็นต้น เหล่านี้เป็นเสียงที่มนุษย์เราพอทนฟังได้ และไม่ถึงกับก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ แต่มนุษย์ในสมัยปัจจุบันซึ่งอาศัยอยู่ในแหล่งชุมชนถูกเสียงอึกทิกต่าง ๆ นานารบกวนไม่ขาดสาย แต่ละวันต้องทนฟังเสียงมากมายหลายชนิดซึ่งล้วนเป็นเสียงดัง ๆ ที่มากระทบแก้วหูเรา ซึ่งอาจมีผลเสียหลายอย่าง เช่น ทำให้เกิดความอ่อนเปลี้ยเพลียแรง ทำให้เกิดภาวะอารมณ์เครียด ทำให้หูหนวก ทำให้ขาดสมาธิในการทำงาน ฯลฯ

๓.๓ คนเรามีการแสวงหาความสุขได้หลายทาง แต่มีหลายอย่างที่เรามักจะมองข้าม เพราะมันเรียบง่าย ธรรมดา ๆ ไม่ค่อยเด่น ไม่ฉูดฉาด ผู้เฝ้าสังเกตอารมณ์เท่านั้นถึงจะซาบซึ้งในความงดงามของมัน หากเรามองดูตนเองให้เห็นว่าการเสียสละสิ่งของของเราเพื่อคนอื่นทำให้เรามีความสุข การเป็นเพื่อนที่ดีของคนที่กำลังตกทุกข์ได้ยากก็ให้ความสุข ความภูมิใจในการทำมาหากินอย่างซื่อสัตย์สุจริต การได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวด้วยน้ำพักน้ำแรงของเราเอง ได้ตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณต่อเรา การผ่านพ้นอุปสรรคในชีวิตประจำวันของเรา การมองคนรอบข้างในแง่ดี การอนุโมทนาในความดีของคนอื่น การเห็นมุมขบขันในเหตุการณ์เคร่งครัด สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ชีวิตสดชื่นได้ทั้งนั้น